

УДК 342.34:323.21:004

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.2.16>

ЦИФРОВА ПАРТИСИПАЦІЯ У ВИМІРІ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Гринюк Р.Ф.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: 0000-0003-0158-8363
e-mail: grinuk.rf@gmail.com

Нікітенко Л.О.,
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса
ORCID: 0000-0002-2152-4255
e-mail: lilma989@gmail.com

Гринюк Р.Ф., Нікітенко Л.О. Цифрова партисипація у вимірі сучасної правової демократичної держави.

Стаття присвячена комплексному дослідженню теоретичних засад і практичних аспектів цифрової партисипації та визначенню її місця у сучасній моделі правової демократичної держави.

Обґрунтовано, що феномен цифрової партисипації пов'язаний з активізацією ініціативної участі громадян у формуванні та реалізації публічної політики, а також у розвитку публічного управління, що передбачає інтерактивну взаємодію суб'єктів ухвалення управлінських рішень із застосуванням цифрових технологій у кіберпросторі відповідно до встановлених стандартів і норм цифрової гігієни.

Запропоновано авторське визначення цифрової партисипації як форми залучення громадян до управлінських, політичних та інших суспільно важливих процесів із використанням цифрових технологій.

Доведено, що цифрові технології відіграють важливу роль у розвитку демократії, сприяючи підвищенню рівня обізнаності громадян щодо діяльності органів влади, процедур ухвалення суспільно значущих рішень та можливостей оптимізації управлінських процесів.

Встановлено, що в Україні формування політики цифрової партисипації поступово утверджується як сучасний підхід до реалізації громадянської участі, що забезпечує більш оперативне реагування на суспільні виклики. Водночас, попри активний розвиток цієї сфери та наявність численних державних і громадських ініціатив, механізми цифрової партисипації потребують подальшого вдосконалення, зокрема у частині нормативно-правового забезпечення, практичної реалізації та підвищення рівня цифрової обізнаності населення.

Обґрунтовано, що подальший розвиток цифрової партисипації доцільно пов'язувати з впровадженням електронного голосування, розширенням практик політичного онлайн-краудсорсингу, а також активним використанням потенціалу блокчейн-технологій і штучного інтелекту у забезпеченні громадянської участі. Наголошено на важливості розширення міжнародної співпраці України з іншими державами у цій сфері як необхідної умови підвищення ефективності демократичних процесів і правотворення.

Ключові слова: демократія, громадянська участь, правова держава, демократична держава, публічне управління, ухвалення рішень, інформаційне суспільство, цифрова партисипація, цифрові технології, цифрове середовище, цифрові стандарти, конфіденційна інформація, громадський контроль за державною політикою.

Gryniuk R.F., Nikitenko L.O. Digital participation in the context of the modern democratic rule-of-law state.

The article is devoted to a comprehensive study of the theoretical foundations and practical aspects of digital participation and to determining its place within the modern model of a democratic rule-of-law state.

It is substantiated that the phenomenon of digital participation is associated with the intensification of citizens' initiative involvement in the formation and implementation of public policy, as well as in the development of public administration. This involves interactive interaction between decision-making actors through the use of digital technologies in cyberspace in accordance with established rules and standards of digital hygiene.

The authors propose a definition of digital participation as a form of citizens' involvement in managerial, political, and other socially significant processes through the use of digital technologies.

It is proved that digital technologies play a significant role in the development of democracy by enhancing citizens' awareness of the functioning of public authorities, decision-making processes, and ways of improving governance.

It is established that in Ukraine the formation of digital participation policy is gradually becoming a modern approach to implementing civic engagement, ensuring a more effective response to societal challenges. At the same time, despite the active development of this sphere and the presence of numerous initiatives, the mechanisms of digital participation require further improvement, particularly in terms of legal regulation, practical implementation, and increasing the level of digital literacy among the population.

It is argued that further development of digital participation should be associated with the introduction of electronic voting, expansion of political online-crowdsourcing practices, and the active use of blockchain technologies and artificial intelligence in ensuring civic engagement. The importance of expanding Ukraine's international cooperation with other states in this field is emphasized as a key condition for enhancing the effectiveness of democratic processes and law-making.

Key words: democracy, civic participation, rule of law state, democratic state, public administration, decision-making, information society, digital participation, digital technologies, digital environment, digital standards, confidential information, public control over public policy.

Постановка проблеми. Сучасний етап суспільного розвитку характеризується поступовим переходом до інформаційного суспільства, що зумовлює необхідність активної інтеграції цифрових технологій у процеси державотворення та публічного управління. Використання цифрових інструментів сьогодні виступає не лише ознакою технологічного прогресу, а й важливою складовою становлення та розвитку правової демократичної держави. В умовах цифрових трансформацій особливого значення набувають оперативність діяльності органів публічної влади, відкритість, прозорість та рівень залученості громадян до процесів ухвалення рішень. Курс на розбудову цифрового суспільства створює передумови для ефективної взаємодії громадян і держави за допомогою електронних сервісів та платформ.

У цьому контексті в Україні спостерігається активне поширення практик цифрової партисипації як форми взаємодії влади та громадян, що передбачає використання цифрових технологій для залучення населення до процесів публічного управління та правотворення. Водночас сформовано окремі елементи нормативно-правового забезпечення цифрової участі, а також реалізовано низку державних і громадських ініціатив протягом 2014–2025 років. Досягнення України у сфері цифрової партисипації отримали міжнародне визнання. Так, за результатами останніх досліджень Організації Об'єднаних Націй Україна увійшла до тридцяти провідних держав світу за індексом розвитку електронного урядування (E-Government Development Index, EGDI) та посіла перше місце за індексом електронної участі (E-Participation Index, EPART) [1]. Водночас, попри успіхи, зберігається низка проблем, пов'язаних із недостатнім рівнем нормативно-правового регулювання механізмів партисипації, обмеженим досвідом використання цифрових інструментів у правотворчій діяльності, а також нерівномірністю залучення громадян до цифрової взаємодії з державою. Зазначені виклики зумовлюють потребу у комплексному дослідженні особливостей застосування цифрової партисипації, а також пошуку шляхів підвищення ефективності її використання в демократичних і правотворчих процесах.

Стан опрацювання проблеми. Питання цифрової партисипації в контексті розвитку правової демократичної держави залишаються недостатньо висвітленими. Це зумовлено відносною новизною феномену, динамічністю цифрових трансформацій та міждисциплінарним характером самої проблематики. Водночас окремі аспекти партисипативної демократії, електронного урядування та цифрової участі громадян у публічному управлінні вже знайшли відображення у працях вітчизняних (В. Бакуменко, Т. Камінська, О. Карпенко, О. Левченко та ін.) та зарубіжних науковців (Б. Барбер, Р. Даль, Й. Масуда, П. Норріс та ін.). Наявні теоретичні напрацювання створюють певне підґрунтя для комплексного аналізу обраної теми, дозволяючи глибше розкрити механізми впливу цифрових інструментів на якість демократичного врядування.

Метою статті є дослідження теоретичних засад і практичних аспектів цифрової партисипації та її місця у сучасній моделі правової демократичної держави.

Виклад основного матеріалу. Глобальна інформаційна революція стала поштовхом до переосмислення природи демократії, розширивши її зміст за рахунок нових можливостей доступу громадян до публічної інформації та їхньої участі у державотворчих процесах за допомогою цифрових технологій. Суттєве значення у цьому контексті має концепція Й. Масуди, який передбачав становлення «демократії участі», заснованої на розвитку інформаційних мереж і комп'ютерно-комунікаційних технологій, що забезпечують нові форми суспільної організації та взаємодії громадян [2, с. 29]. Сучасний етап розвитку суспільства значною мірою підтверджує ці прогнози, оскільки спостерігається утвердження партисипативної демократії, що передбачає розширення можливостей громадян щодо участі в управлінні на всіх рівнях та на всіх стадіях підготовки й ухвалення суспільно значущих рішень. Це стає можливим завдяки розвитку електронної інфраструктури публічного управління, яка забезпечує ефективну інформаційну взаємодію між усіма суб'єктами управлінських процесів. У сучасному науковому дискурсі такий формат взаємодії визначається як цифрова партисипація.

Про суміжність понять партисипації та демократії неодноразово наголошувалось у науковій літературі. Важливо розуміти особливості та відмінності цифрової партисипації та цифрової демократії. Незважаючи на схожі складові, що об'єднують ці поняття, вони не тотожні, а доповнюють одне одного. Цифрова демократія має більш широкий практичний вимір ніж партисипативна та електронна демократія, а партисипація – це завжди про активну та добровільну громадянську участь (у порівнянні з наявністю і пасивної, і примусової громадянської участі в умовах демократії). Залежно від контексту, партисипація може мати різні значення, однак, зазвичай, вона асоціюється з демократичними практиками та активною, добровільною участю громадян у політичних, соціальних або економічних процесах. Через це виділяють політичну, соціальну, економічну форми партисипації, що мають на меті посилення громадянської участі та більшу інклюзивність у процесах управління. Термін «цифровий» означає будь-що, що стосується використання цифр або технологій, заснованих на числових даних [3]. У контексті технологій це вказує на електронні або комп'ютерні системи, які обробляють інформацію у вигляді цифрових даних (чисел, кодів тощо) та дозволяють передавати, зберігати й поширювати її швидко, точно та ефективно. Важливим елементом функціонування таких систем є дотримання цифрових стандартів, які забезпечують уніфікованість, сумісність, безпеку та якість обміну даними у цифровому середовищі. Отже, у загальному вигляді під цифровою партисипацією слід розуміти форму залучення громадян до управлінських, політичних та суспільно важливих процесів із використанням цифрових технологій.

Роль і значення цифрових технологій для розвитку демократії неможливо переоцінити. Перенесення взаємодії органів влади і громадянського суспільства в цифрове середовище дає змогу владі стати доступнішою для населення й оперативніше реагувати на потреби громадян, в яких, в свою чергу, з'являються нові можливості для громадянської участі. Дж. П. Барлоу, який вважається одним із засновників Інтернету, бачить в «інформаційно-комунікаційних технологіях основу для справжньої соціальної революції, переходу до кардинально іншої цивілізації, заснованої на справді демократичних і партисипативних принципах» [4]. За твердженням Й. Масуди «технічні складнощі, що донедавна унеможлилювали участь великої кількості громадян у виробленні політики, сьогодні вже подолані за допомогою революції у комп'ютерно-комунікативних технологіях» [5, с. 78]. І дійсно, реалізація інструментів демократії завжди мала технічні проблеми, вимагала тривалого часу, значних фінансових ресурсів та праці великої кількості персоналу. Але сьогодні ці складнощі успішно долаються завдяки використанню цифрових технологій. До того ж, громадяни можуть брати участь в ухваленні рішення з якогось питання не лише один раз, а багато разів, що сприяє глибшому розумінню ними природи та значення питання, що розглядається задля ухвалення розважливішого рішення по ньому. Практично в усіх розвинених державах створено умови для онлайн обговорень проектів публічних рішень за допомогою Інтернету. Партисипативна демократія забезпечує можливість участі в демократичних процесах навіть для тих громадян, які не готові або не мають змоги активно долучатися через традиційні форми, такі як партійна діяльність, участь у мітингах чи зборах. Використання цифрових технологій сприяє підвищенню обізнаності громадян щодо функціонування органів влади, процесів ухвалення суспільно важливих рішень і шляхів оптимізації управління [6, с. 112]. Однак, варто наголосити, що низка дослідників справедливо звертають увагу на той факт, що можливості цифрових технологій можуть бути використані не тільки в інтересах подальшого розвитку партисипативних відносин в управлінні, а й, навпаки, для зміцнення могутності влади, її контролю над громадянами. Останні роки значну частину як науковців, так і політиків охопив негативізм, заснований на твердженні, що «ЗМІ стали інструментами у руках диктаторів, екстремістів, радикалів та популістів усіх мастей» [7, с. 110]. Це також треба враховувати в оцінці внеску цифрових технологій у розвиток демократії.

Феномен цифрової партисипації пов'язаний з актуалізацією участі громадян за їхньою ініціативою у формуванні та реалізації публічної політики, розвитку публічного управління, що передбачає інтерактивну взаємодію суб'єктів ухвалення управлінських рішень із застосуванням цифрових технологій у кіберпросторі відповідно до встановлених правил і норм цифрової гігієни. В умовах цифровізації традиційні форми партисипації трансформуються в онлайн-формат, набуваючи нових рис і водночас породжуючи нові виклики. Цифрова партисипація характеризується зростанням ролі мережі Інтернет, мобільного зв'язку та інших цифрових технологій, а також можливістю вирішення ключових публічних питань за допомогою електронних сервісів.

В Україні формування політики цифрової партисипації поступово утверджується як сучасний підхід до реалізації громадянської участі, що сприяє більш оперативному реагуванню на суспільні виклики. З метою забезпечення реального впливу громадян на процеси ухвалення суспільно важливих рішень органи місцевого самоврядування впроваджують місцеві Концепції цифрової партисипації, спрямовані на розвиток електронної демократії та залучення жителів територіальних громад до публічного управління за допомогою цифрових технологій [8]. Важливою складовою цих процесів є забезпечення ефективного громадського контролю за державною політикою, що сприяє підвищенню прозорості, підзвітності органів влади та зміцненню довіри з боку громадян. Водночас, попри активний розвиток цієї сфери та наявність численних ініціатив, механізми цифрової партисипації в Україні потребують подальшого вдосконалення.

Важливим напрямом розвитку цифрової партисипації в Україні є впровадження електронного голосування, що розглядається як перспективний інструмент реалізації виборчих прав громадян із використанням сучасних цифрових технологій. Попри наявність відповідних концептуальних напрацювань і нормативних передумов, практична реалізація таких ініціатив залишається обмеженою. Поряд із цим, в Україні активно розвиваються практики політичного онлайн-краудсорсингу, які сприяють залученню громадян до формування державної та місцевої політики. Приклади використання краудсорсингових платформ і громадських ініціатив на національному та локальному рівнях свідчать про зростання ролі громадян у процесах ухвалення рішень. Водночас ефективне застосування таких інструментів потребує належного інституційного та нормативно-правового забезпечення. Значний потенціал для розвитку цифрової партисипації має використання блокчейн-технологій, які вже частково впроваджуються в Україні у сферах публічного управління, електронних послуг та громадського контролю. Перевагами цієї технології є підвищення прозорості, безпеки та довіри до державних інститутів. Однак її широке застосування стримується недостатнім рівнем правового регулювання, технічного забезпечення та цифрової обізнаності населення. Не менш важливим є розвиток технологій штучного інтелекту, які можуть бути використані для вдосконалення механізмів взаємодії держави та громадян. В Україні вже здійснюються кроки щодо формування політики у цій сфері, проте актуальними залишаються проблеми правового регулювання, захисту персональних даних і конфіденційної інформації, а також підвищення цифрової грамотності населення. Забезпечення належного рівня захисту конфіденційної інформації є ключовою умовою безпечного використання цифрових технологій та розвитку цифрової партисипації, оскільки пов'язане з мінімізацією ризиків несанкціонованого доступу, витоку даних і порушення прав громадян. Таким чином, попри наявність значного потенціалу цифрових інструментів участі громадян, їх вплив на процеси демократизації та правотворення в Україні стримується низкою інституційних, правових і технологічних викликів, що потребує подальшого наукового осмислення та практичного вдосконалення.

Перспективним напрямом удосконалення сфери цифрової партисипації, як для України, так і для інших держав, є активізація міжнародної співпраці, що виступає універсальною формою взаємоузгодженої діяльності двох або більше держав, у межах якої досягається домовленість щодо спільних дій по активізації участі громадян в ухваленні ефективних суспільно важливих рішень із застосуванням цифрових технологій на національному та міжнародному рівнях. В умовах глобальних цифрових трансформацій така взаємодія сприяє запозиченню передових практик, впровадженню ефективних моделей електронної демократії та гармонізації національного законодавства з міжнародними і європейськими стандартами. Вагому роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації, зокрема ООН та Європейський Союз, які формують сучасні підходи до розвитку цифрової партисипації, забезпечення відкритості публічного управління та залучення громадян до процесів ухвалення рішень [9]. Важливими є також ініціативи спеціалізованих міжнародних платформ і мереж, що сприяють розвитку партисипативної демократії та цифрових інновацій. Доцільним вбачається створення спеціалізованих міжнародних організацій, діяльність яких має бути спрямована на вирішення актуальних проблем цифрової партисипації, передусім цифрового розриву, підвищення рівня цифрової грамотності населення та забезпечення рівного доступу до цифрових інструментів участі.

Висновки. В умовах інформаційного суспільства громадянська участь у правовій демократичній державі еволюціонує у цифрову партисипацію – форму залучення громадян до управлінських, політичних і суспільно важливих процесів із використанням цифрових технологій. З огляду на досягнення України у цій сфері, існує низка проблем, зокрема відсутність єдиної системи цифрової ідентифікації, недостатній рівень обізнаності громадян щодо інструментів цифрової партисипації та складність їх практичного застосування. Вирішення цих питань потребує передусім удосконалення правотворчої діяльності та нормативно-правового забезпечення. Подальший розвиток цифрової партисипації доцільно пов'язувати з упровадженням електронного голосування, розширенням практик політичного онлайн-краудсорсингу, а також використанням потенціалу блокчейн-технологій і штучного інтелекту у забезпеченні громадянської участі. Важливою умовою підвищення ефективності демократичних процесів і правотворення є також розширення міжнародної співпраці України з іншими державами у сфері цифрової партисипації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Україна в міжнародних рейтингах. URL: <https://tyzhden.ua/Society/22777> (дата звернення: 01.03.2026).
2. Masuda Y. The Information Society as Post-Industrial Society. Institute for the Information Society. Washington, D.C.: Pub. World Future Society, 1981. 171 p.
3. Словник української мови за редакцією Б. Д. Грінченка. URL: <https://hrinchenko.com> (дата звернення: 01.03.2026).
4. Electronic Frontier Foundation (John Perry Barlow Library). URL: <https://www.eff.org/john-perry-barlow> (дата звернення: 1.03.2026).
5. Masuda Y. Computopia. The Information Technology Revolution. Oxford, 1985. 180 p.
6. Карпенко О., Левченко О., Сакалош С. Партисипативні трансформації на місцевому рівні: електронна та цифрова демократія. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 1 (77). С. 111–115. DOI: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa1772019170439>.
7. Nikitenko, L., Sharmar, O., Marusiak, O., Honcharuk, V., & Yanivskyi, V. Social media as an emerging threat to national security. *Amazonia Investiga*. 2024. №13 (82). Pp. 100–111. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.82.10.8>.
8. Про затвердження Концепції цифрової партисипації Вінницької міської об'єднаної територіальної громади на 2019–2025 роки: Рішення Вінницької міської ради від 26.04.2019 р. № 1730. URL: <https://www.vmr.gov.ua/Docs/CityCouncilDecisions/2019/%E2%84%961730%2026-04-2019.pdf> (дата звернення: 1.03.2026 р.).
9. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» від 25.09.2015 р. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/92/pdf/n1529192.pdf?OpenEl> (дата звернення: 1.03.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 1.03.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 3.04.2026